

Farkas Tibor – Pándi Erik – Tóth András

farkas.tibor@zmne.hu – pandi.erik@zmne.hu – toth.hir.andras@zmne.hu

A VÁLSÁGREAGÁLÓ MŰVELETEK HÍRADÓ ÉS INFORMATIKAI TÁMOGATÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI¹

Absztrakt

Jelen közlemény a Magyar Honvédségben alkalmazott híradó és informatikai támogatás kérdéseit dolgozza fel.

This publication discusses the questions related to Communication and IT support operated at the Hungarian Military.

Kulcsszavak: *Magyar Honvédség, állandó hírendszerek, táborigényrendszerek ~ Hungarian Defence Forces, permanent military network, field military network*

BEVEZETÉS

Az elmúlt évek, évtizedek során a biztonsági környezet folyamatos változáson ment keresztül. A különböző nemzeti- és nemzetközi kutatási eredmények, megállapítások, és a világban végbemenő folyamatok azt mutatják, hogy a viszonylag kisméretű fegyveres összecsapások rendkívül komoly hatást gyakorolhatnak az adott régióra, földrészre, amelynek következményei alól egyre nehezebben vonhatjuk ki magunkat. A háborús és nem háborús műveletek aszimmetrikus hatásai nagymértékben befolyásolják az országok biztonságát, ezért véleményünk szerint e műveletek elemzése napjaink legfontosabb kutatási területévé vált. A nemzetközi szinten kialakuló konfliktusok nem minden esetben láthatóak előre, de a vallási-, nemzeti- és etnikai ellentétek, területi követelések, gazdasági egyenlőtlenségek és egyéb más összetűzések fennállása esetén nagy valószínűséggel kialakulhatnak, és ennek megelőzésére, megszüntetésére történő nemzetközi fellépés fontos eleme a globális biztonság megteremtésének.

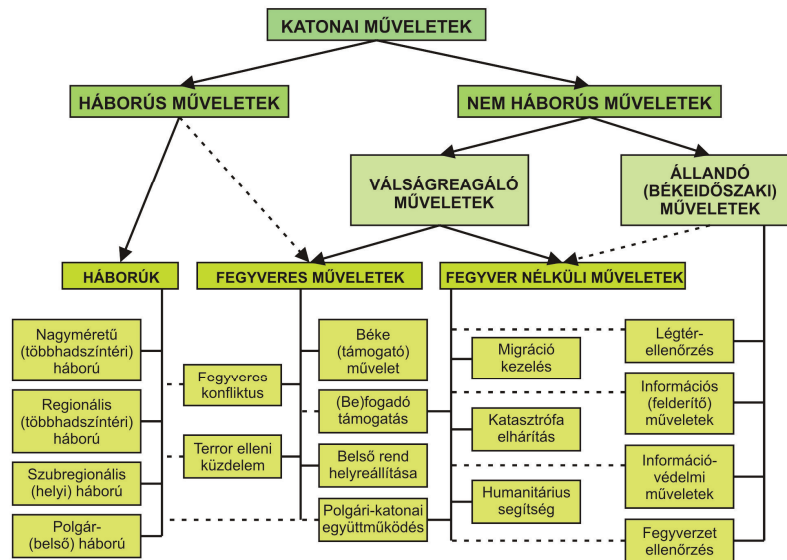
1. FOGALOMTISZTÁZÁS

E témakörben fontosnak tartjuk a kapcsolódó fogalmak tisztázását, amely a későbbiekben alkalmazott terminológiák pontosságát hivatott megalapozni. A válság fogalmát a szakirodalmak, publikációk sokféleképpen határozzák meg, számos definíció fellelhető. A békétől eltérő válsághelyzetre Resperger István doktori értekezésében az alábbi meghatározást alkalmazta: „A válsághelyzet jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek/érték összeütközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a résztvevők között, akik valamilyen eszközzel (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) megpróbálják a kialakult helyzetet befolyásolni. [1] Véleményünk szerint a válság nemzeti és/vagy nemzetközi helyzet, amelyben a résztvevők és azok valamilyen érdekei fenyegetésnek vannak kitéve, maguk után vonva fegyveres összecsapás, háború kialakulását.

A válságok kezelésére, és azokra történő reagálásra nagy hangsúlyt kell fektetni. A válságkezelést Kőszegvári Tibor a következőképpen fogalmazta meg: „A válságkezelés: politikai reagálások modulálása ingatag helyzetben; a saját érdek érték képviselője

¹ a közlemény a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült

érdekében. Ne kényszerítse az ellenfelet akció- reakció végrehajtására. Számos tekintetben jó politikai és diplomáciai lépések sorozata.” [2]. A katonai műveletek osztályozása során látható, hogy a válságreakáló műveletek a nem háborús katonai műveletek körébe tartoznak, melyeknek rendszerét Deák János az alábbi ábrával szemlélteti publikációjában.

1. ábra: A katonai műveletek típusai
 Forrás: [3]

A katonai műveletek osztályozásának egyik lehetséges változata szerint a válságreakáló műveletek a nem háborús katonai műveletek csoportjába tartoznak, amelyek fegyveres- és fegyver nélküli beavatkozást eredményezhetnek. A nem háborús műveletek csoportjába sorolják a mértékadó szakirodalmak a béketámogató- és a humanitárius műveleteket, a kutató-mentő feladatokat, a terrorizmus elleni küzdelmet, a légtérellenőrzést, az információs műveleteket. Az ábrán jól látható, hogy a háborús- és nem háborús műveletek közötti határvonalon elhelyezkedő, napjainkban kiemelt fontossággal bíró válságreakáló műveletek hordozhatják mindkét típus jellemzőit. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadása (MH ÖHD) alapján a műveletek két kategóriába sorolhatóak, amelyek az 5. cikk szerinti kollektív védelem műveletei, és a nem 5. cikk szerinti válságreakáló műveletek. [4] Kutatásainknak megfelelően, a következő alfejezetben a NATO válságreakáló műveleteinek alapelveit, osztályozását kívánjuk megvizsgálni.

2. A NATO VÁLSÁGREAGÁLÓ MŰVELETÉNEK ALAPELVEI, A SZÖVETSÉGES ERŐK KÉPESSÉGEI

A nem háborús katonai műveletek (MOOTW: Military Operations Other Than War) új típusú sajátos szemléletet, és az adott válság rendezéséhez legalkalmasabb, változó összetételű szervezeteket követeltek meg. A politikai döntéseket követően, a megalakításra kerülő katonai szervezeteket különböző civil egységekkel kooperálva szervezik meg, amelyek együttműködése a sikeres műveleti feladat végrehajtásának alapvető követelménye. A létrehozott ideiglenes katonai szervezetek speciális kiképzési, felkészítési formákat

igényelnek az adott területnek megfelelően, és a végrehajtott műveletek megkövetelik az egyéni-, technikai biztosítást, felszerelést és a szilárd, rugalmas vezetést².

A NATO válságreakáló műveleteknek (CRO: Crisis Response Operations) nevezi azokat a tevékenységeket, amelyek a kialakult konfliktus kezelésére, esetlegesen megelőzésére, a válságkezelésre irányulnak. Tehát a CRO minden esetben egy összetett, többfunkciós művelet, amely során katonai képességek kerülnek felhasználásra polgári-, humanitárius- és más rendészeti szervekkel együttműködve, és amely a megelőzésre, ellentévékenységekre, a kialakult helyzet stabilizálására, esetlegesen egyéb kiegészítő tevékenységekre irányul. Természetesen ezeknek a műveleteknek összhangban kell lenniük a vonatkozó nemzetközi jogokkal, felhatalmazásokkal és mandátumokkal. Az 1999-ben elfogadott stratégiai koncepció (Washington, 1999. április 23.) alapján a Szövetség legfontosabb feladata a különböző konfliktusok, az instabil államok helyzetéből adódó biztonsági kockázatok megszüntetése és felszámolása, kiemelve a közel-keleti és észak-afrikai térség biztonsági kockázatát. Véleményünk szerint ezt a dokumentumot kell tekinteni az alapvető, a jelenleg is érvényben lévő elvek „alapkövének”. A NATO Katonai Bizottsága (Military Committee) segíti a Szövetséget az átfogó stratégiai koncepciók kidolgozásában az általuk elkészített dokumentumokkal (MC), amelyek ajánlások a katonai erők felkészítésre és a készenléti tervek végrehajtására. Ebben az időszakban kerültek felállításra a többnemzeti összhaderőnemi alkalmi harci kötelékek (CJTF: Combined Joint Task Forces), amelyek rugalmas, mozgékony kötelékek a többfunkciós alkalmazások ellátására.

A NATO-t létrehozó Észak-atlanti Szerződés 14 cikkelyből áll, amely V. cikkelye rendelkezik a kollektív védeletről. Az V. cikkely értelmében bármely tagállamot ért támadás az egész Szövetség elleni támadást jelenti, amellyel szemben a szervezet fegyveres fellépést tesz a béke és biztonság helyreállítása érdekében. Az idő előrehaladtával, a technológiai fejlesztések rohamos ütemével párhuzamosan megváltoznak a veszélyek jellegei, ezért napjainkban a szakértőkben több kérdés is felmerül, amelyek alapjaiban változtatják meg az alapelveket, stratégiákat. Ilyen a kibernetikai támadások kérdésköre is. Rábai Zsolt előadásában felhívta a figyelmet, hogy egy NATO-tagország elleni hagyományos értelemben vett támadásra történő reagálást tartalmazza az V. cikkely, de ha az adott nemzet gazdaságát is fenyegető számítógépes támadás éri a tagállamot, akkor felmerül a kérdés, hogy az értelmezhető vagy sem az V. cikkelyben megfogalmazottak szerint. [5] Az előzőekben leírt válságreakáló műveletek a NATO válságkezelésének részét képezik, amelyet az V. cikkely alá nem tartozó műveletekként azonosítja a Szövetség.

A NATO alapokmányai közül meg kell említenünk az 5. Cikkelyen Kívüli Válságreakáló Műveletek Doktrínát (AJP-3.4 Non Article 5, Crisis Response Operations; NATO, 2005. március 1), a Katonai Tanács dokumentumát az MC 327/2-t (NATO Military Policy for Crisis Response Operations)³ és a Szövetséges Összhaderőnemi Doktrínát (AJP-01C, NATO 2006). A dokumentumok és a koncepció szerint fel kell készíteni a tagállamok fegyveres erőit a válságok kezelésére, fegyveres konfliktusokra, melyek célja, hogy a Szövetség kellő időben és összehangoltan reagáljon a fenyegetésekre. A szabályzatok, okmányok minden esetben behatárolják a vezetés és irányítást, a részvételt a műveletek teljes spektrumában és a különböző típusú műveleteket. A tagországok az ilyen típusú műveletekben nem minden esetben vesznek részt, eltérően a kollektív védelemtől. A Szövetség esetleges felkérésére, a nemzetek politikai döntését követően vállalnak feladatokat lehetőségeikhez mérten. A megszervezésre kerülő többnemzeti műveletek két fő kategóriákba sorolhatók, amelyek a békétámogató műveletek (Peace Support Operations) és az egyéb műveletek.

A különböző nemzeteket, szervezeteket figyelembe véve ez az alapvető felosztás eltérő lehet, amelyet az alábbiakban foglalmaztak meg a szerzők „A Válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században” című egyetemi jegyzetben: „Mindenek előtt célszerű

² A speciális felszerelés, technikai biztosítás természetesen a híradó- és informatikai rendszereket is magába foglalja, amelyek alkalmazása kiemelt fontosságú a vezetés és irányítás támogatásában

³ Irányadó a CRO műveletek tervezéséhez szervezéséhez és meghatározza a vonatkozó alapelveket, szempontokat

tisztázni, hogy mint minden felosztás ez is esetleges. A válságreagáló műveletek meghatározására az egyes országok, a NATO, és más nemzetközi szervezetek által elfogadott és használt felosztás nem egységes. A NATO-ban használt felosztás szerint ezek az alábbiak: Először béketámogató műveletek [...] Másodszor, Humanitárius műveletek [...] Harmadszor, Kutató-mentő műveletek. [6]

A béketámogató műveletek valamilyen nemzetközi szervezet (Egyesült Nemzetek Szervezete: ENSZ, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet: EBESZ) felhatalmazását követően kerülnek végrehajtásra a Szövetség vezetésével, a feladatokat ellátó nemzetek részvételével. Fontos megjegyezni, hogy ezekben a műveletekben a nem NATO tagállamok is részt vehetnek, felajánlhatnak erőket. A béketámogató műveletek az alábbiak szerint lehet szétválasztani, a konfliktushelyzet kialakulásától kezdve a békeállapot újbóli eléréséig, időrendben. (Természetesen ezek szintén változhatnak a válság intenzitásától, a közbelépéstől, és egyéb más tényezőtől.)

A konfliktus megelőzés (conflict prevention) a diplomáciai lépésektől általában a kijelölt aleggységek telepítéséig terjedő időszak tevékenységei, melyek magukba foglalják a fegyveres összetűzések kialakulásának megakadályozását.

A béketeremtés (peace-making) a konfliktus megelőzést követő tevékenység, amely a már kiobbant fegyveres összetűzések megfékezésére irányul, főként diplomáciai úton és megelőző katonai lépésekkel.

A békekikényszerítés (peace enforcement) olyan diplomáciai, katonai, gazdasági lépések (vagy együttes alkalmazása) adaptálása, amelyet a békés eszközök eredménytelenségét követően katonai kényszerítő eljárás mód követ.

A békefenntartás (peace-keeping) célja, hogy a már kialakult (kikényszerített) béke helyzetet a műveletekben résztvevő erők stabilizálják, fenntartsák, az esetleges ellentéteket enyhítsék valamennyi fél hozzájárulásával.

A békeépítés (peace building) azon eljárások összessége, amelyek megszüntetik a kialakult konfliktusok okait, és elősegítik a konfliktus előtti állapotok visszaállítását, de a feladatok végrehajtása során már a polgári szervezetek tevékenységén van a nagyobb hangsúly, akik tovább erősítik a lakosság életének visszaállítását, a gazdaság újbóli fellendülését.

A humanitárius segítségnyújtás/műveletek (humanitarian relief) azon tevékenységek összessége, amelyek az emberek életének elősegítését biztosítják, többnyire civil szervezetek végrehajtásával és esetleges katonai biztosítással.

A válságreagáló műveletek másik csoportjába tartoznak a különböző feladat végrehajtások támogatására irányuló tevékenységek, amelyek nemzeti vagy többnemzeti szinten egyeztetett feladatok. Ezek lehetnek:

- humanitárius segítségnyújtás támogatása;
- kutató-mentő feladatok ellátása, biztosítása;
- a civil szervezetek és hatóságok katonai támogatása;
- esetleges evakuálási, kiürítési feladatok végrehajtása, biztosítása;
- katasztrófák megszüntetésében való részvétel.

Ezeket a feladatokat és azok sikeres végrehajtását nagymértékben befolyásolja a résztvevő állomány összetétele (katonai, civil, egyéb hatóságok, más fegyveres szervezetek, kormányzati-, és nem kormányzati szervek), az adott terület mérete és földrajzi elhelyezkedése, a tevékenységet folytató erők nemzeti összetétele, és természetesen a politikai döntések és jogi szabályozások. A válságreagáló feladatok tehát olyan tevékenységek összessége, amelyek az adott ország, régió béke állapotát megszüntető konfliktushelyzetet (esetlegesen háborút), vagy a területen kialakult egyéb válságokat felszámolja az újbóli béke megteremtése érdekében. Az előzőekből jól látható, hogy a tevékenységek jelentős részében a katonai jelenlét elkerülhetetlen, így a nemzeti haderők

képességei meg kell, hogy feleljenek a hagyományos értelemben vett háborús feladatok mellett az ilyen típusú műveletek ellátására.

3. A KÉPESSÉGEKET BIZTOSÍTÓ NEMZETI FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

A NATO által vezetett válságreakáló műveletekben résztvevő nemzetek haderői a feladatok sikeres végrehajtása érdekében a korszerű technikai követelményeknek, vezetés és irányítási elveknek, és a magas fokú együttműködő képességnek kell, hogy megfeleljenek. A nemzetek tapasztalatainak megfelelően, és a műveletek sajátosságait figyelembe véve kell meghatározni az irányelveket a nemzeti fejlesztések során. Első megközelítésben a feladat végrehajtást befolyásoló és a képességeket meghatározó alapvető tényezők az alábbiak:

- a válságreakáló művelet típusa, jellege;
- a küldetés várható időtartama;
- a misszió során végrehajtásra kerülő feladatok;
- az előzőből következik a végrehajtó erők összetétele;
- amely a feladatok mellett meghatározza az egyéb, nem katonai erők, szervezetek jelenlétét;
- a műveleti terület kiterjedése, amely megszabja a résztvevő erők méretét;
- a műveleti terület földrajzi helye, amely a logisztikai biztosítást is nagymértékben befolyásolja;
- a szélsőséges időjárási és környezeti tényezők jelenléte;
- a feladatokból eredően a felhasználásra kerülő mindennemű technikai eszközöket és fegyverzetet;
- speciális képességek, amelyek a siker kivívásának alapfeltételei.

A felsorolt tényezők nagymértékben meghatározzák a megszervezésre, megtervezésre kerülő híradó- és informatikai rendszert, amely képes támogatni az erők feladatának végrehajtását. A nemzetközi- és hazai missziós tapasztalatok alátámasztják, hogy a jelen konfliktusai, válságai szövetséges rendezéséhez nem tömeghadsereg alkalmazására van szükség, hanem kisebb méretű, többfunkciós képességekkel rendelkező, korszerű haditechnikai eszközökkel felszerelt katonai erőkre (civil szervezetek támogatásával), amelyek a jellegükből adódóan képesek a konfliktusok felszámolására a nemzetközi béke helyreállítása érdekében. Fontos megjegyezni, hogy a nagyfokú mozgékony és az „önellátó” képesség egyik alapvető követelménye a katonai erőknek, számítva a felügyelt terület nagyságra és a távoli országokban történő alkalmazásra. Ezeket figyelembe véve a hagyományos katonai szervezetekhez hasonlóan, vezető-, végrehajtó-, támogató alegységeknek, részlegeknek egyaránt jelen kell lenniük a szervezetekben. Alapvetően a műveletek speciális jellegéből adódóan főként könnyűfegyverzettel és könnyű páncélozott szállító járművekkel kell ellátni az alegységeket, amelyek a saját erők megóvását képesek biztosítani. Természetesen ezek is változnak a feladatok függvényében, és az ellenséges erők és fegyveres fenyegetések intenzitásának mértékétől.⁴

A nemzeti védelmi képességek fejlesztésének minden területen jelen kell lennie a mozgékony/mobilitás és a csapataink megóvása (Force Protection) érdekében, amelyek összhangban vannak a Szövetség által támasztott követelményekkel. A magyar védelmi képességek fejlesztése két részre osztható a feladatok alkalmazása tükrében, melyek a következők: MH nemzeti feladatok végrehajtását előmozdító fejlesztések; a NATO feladatrendszerével összefüggő fejlesztések. A két terület eltérést mutathat, de a folyamatnak figyelembe kell vennie a Nemzeti Katonai Stratégiában⁵, az MH Összhaderőnemi

4 A humanitárius feladatok ellátása során a képességek főként a végrehajtására (pl.: szállítás) összpontosulnak, de a fegyverzeti és technikai összetevők a fenyegetettséghez igazíthatók. (pl.: MH Iraki Szállító Zászlóalj)

5 1009/2009. (I. 30.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról

Doktrínában és egyéb vonatkozó nemzeti- és szövetséges dokumentumokban meghatározottakat, amelyeket ki kell egészíteni a nemzetközi szerepvállalás során szerzett tapasztalatokkal.

A képességek kialakítása során a jövőbeni műveletekben való részvételekkel is számolni kell, amelyek az eddigiektől eltérőek, magasabb intenzitásúak is lehetnek, ezáltal megváltoztathatják a fejlesztési koncepció főbb irányvonalait. Véleményünk szerint a nemzetközi helyzet, a szövetség követelményei alapján két irány közül kell választani a fejlesztések területén az MH vonatkozásában, amelynél minden esetben figyelembe kell venni a nemzetközi műveletekben való részvételünket:

- Olyan többfunkciós haderő felállítása, amely folyamatosan, a kor követelményeinek megfelelően, és az elvárásokhoz igazítva fejleszhető. Az ilyen haderő általános alkalmazásra használható fel, amely a moduláris felépítéséből adódóan gazdaságosan és jól alkalmazható;
- Speciális feladatokat ellátó erők felállítása, amely nem, vagy csak igen drágán fejleszhető, de az adott tevékenységre legjobban felhasználható.

Megítélésünk szerint csak az olyan haderő „életképes” napjainkban és a jövőben, amely többcélú, gyorsan bevethető, mozgékony, a magas és alacsony intenzitású fegyveres konfliktusokban sikereket elérni képes, kisebb anyagi ráfordítással fejleszhető, a moduláris felépítéséből adódóan feladatorientált képességekkel bíró és megfelelő vezetés és irányítással támogatott. (A prágai-csúcson elhangzottak alapján a NATO tagállamok hadseregeinek részfeladatokra kell specializálódniuk.) Mindezek mellett kiemelten kell kezelni a haderő (és a műveletekben résztvevő „kontingensek”) híradó és informatikai támogatását, amely nélkül nem valósulhat meg a csapatok vezetése és a korszerű fegyverek irányítása.

A jelenlegi válságreagáló műveleteket megvizsgálva látható, hogy túlnyomórészt a Szövetség területétől távoli helyeken kialakuló konfliktusok és válságok megszüntetésére került sor. Ennek értelmében a már említett, a külföldön bevethető erők képességét fontosnak tartjuk röviden megvizsgálni. Ez a NATO megfogalmazásában az expedíciós képesség (expeditionary capabilities). Amellett, hogy megvalósul a nemzeti kijelölt erő „kitelepítése” a műveleti területre, további képességek birtokában kell lennie az ottani műveletek ellátásához. A fellelhető publikációk közül ezt a témakört részletesen taglalja Sticz László és Csák Zoltán, akik szerint:

„Megállapítható, hogy egy adott expedíció két fő részre bontható:

Az expedíciós erő kiválasztása, összeállítása, felkészítése és bevetése az adott területre, és az adott feladat végrehajtása, valamint,

Az erők folyamatos, magas színvonalú hazai bázisról történő támogatása. Az expedíciós műveletek végrehajtása, egy olyan erős támogatási rendszer kiépítését követeli meg, amely minden körülmények között képes a feladat hathatós támogatására a misszió befejezéséig és a csapatok hazatelepítéséig. Következtetésképpen megállapíthatjuk, hogy a logisztikai támogatás, a felkészítés, a telepítés, az alkalmazás, és a műveletek fenntartása egy központi, igen fontos része az expedíciós műveleteknek.” [7]

Tehát az expedíciós képesség tágabb értelemben az adott nemzet határain kívüli műveletekben való „önfenntartó” részvételt jelent, amely biztosítja az erők feladatvégrehajtásának mindenoldalú támogatását és lehetőségeit, beleértve a mobilitást, a túlélő képességet, rugalmasságot. A 2002-ben elindult védelmi felülvizsgálat a képességeket és kihívásokat figyelembe véve meghatározta a főbb fejlesztési irányokat. Az eljárás végeredményeként megállapították, hogy egy rugalmasan alkalmazható, szövetséges és nemzeti feladatok ellátására egyaránt alkalmas, széleskörű tevékenységeket végrehajtani képes, könnyű fegyverzettel ellátott mobil és telepíthető szárazföldi erőre van szükség, amely képes többnemzeti együttműködésre.

A Magyar Honvédség fejlesztési irányának tehát minden esetben arra kell törekednie, hogy megfeleljen mind az országvédelem, mind a nemzetközi szerepvállalás követelményeinek. A fejlesztés nem kizárólag a haditechnikai eszközökre kell, hogy irányuljon, hanem a személyi állomány kiképzésére, felkészítésére, és a vezetési rendszerre egyaránt. Az Országgyűlés 51/2007-es határozatában a következőket fogalmazta meg a további fejlesztések irányairól: „Az Országgyűlés szükségesnek tartja a Magyar Honvédség fejlesztésének folytatását. Ennek során a fő hangsúlyt a nemzeti és nemzetközi keretek közötti alkalmazás követelményeinek egyaránt megfelelő katonai képességek kialakítására kell helyezni. [...] jöjjön létre egy professzionális, sokoldalúan, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, nemzetközi (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) együttműködésre képes, kiképzett, feltöltött és bevethető szervezetekkel rendelkező, korszerű eszközökkel felszerelt és finanszírozható haderő. [...] A fejlesztési feladatok fontossági sorrendjét a Magyar Honvédség professzionális, valamint a műveleti területre telepíthető, ott együttműködésre és működőképességének fenntartására alkalmas (expedíciós) jellegének erősítése határozza meg. [...] a feladatok ellátására alkalmas, költségtakarékosan működtethető haderőt kell kialakítani és fenntartani;” [8]

A komplex és gyorsan változó biztonsági környezetnek megfelelően, a szervezeti és képességbeli átalakítás folytonossága a sikeres válságreagáló műveletek végrehajtásának alapköve. Sajnálatos, hogy a NATO tagállamok fejlesztési ütemét nagymértékben lelassította a 2008-2009-es gazdasági válság. A finanszírozási kérdésekben jelentős problémák jelentek meg, amelyek nem csak a fejlesztésekre gyakoroltak negatív hatást, de a missziós feladatok ellátásának pénzügyi támogatását is jelentősen megnehezítették. Ennek tükrében merült fel annak lehetősége, hogy a megelőző diplomáciára és a válságterületek nemzeti haderőinek kiképzésére kell nagyobb hangsúlyt fektetni, amely kevesebb költséggel jár. További megoldást jelenthet a közös beszerzések végrehajtása is, amely a többnemzeti műveletekhez hasonlóan csökkentheti a NATO tagállamok költségeit.⁶ Szenes Zoltán előadásában kihangsúlyozta, hogy a multinacionális finanszírozás a fejlesztések és feladatellátások során az egyetlen lehetőség a Szövetség számára, amely biztosítja a NATO jövőbeni sikeres feladatellátásának alapjait. [9]

4. A MAGYAR HONVÉDSÉG LEHETSÉGES NEMZETKÖZI FELADATAI, A HÍRADÓ ÉS INFORMATIKAI TÁMOGATÁS DEFINÍCIÓJA

A Magyar Köztársaság NATO műveletekben való részvétele – várhatóan – a jövőben is meghatározó lesz. Az előző alfejezetben leírtaknak megfelelően, az Észak-atlanti Szerződés V. cikkely és a nem V. cikkely szerinti műveletekben való részvétel alapvető kritériuma a képességeknek, kihívásoknak való megfelelés. Az ország biztonságát fenyegető globális, regionális és közvetlen környezetből származó fenyegetések nagymértékben befolyásolják a stratégiánkat. A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájában megfogalmazottak szerint a honvédelem két pillére a nemzeti önerő és a szövetségi együttműködés. Az MH feladatai e két területnek megfelelően tevődik össze, az előzőekben tárgyalt képességekhez és fejlesztésekhez hasonlóan. A magyar katonai erők külföldi alkalmazására minden esetben nemzetközi felhatalmazást követően kerülhet sor, amelyet jól tükröz az eddigi missziós tevékenységünk is. Az MH nemzetközi műveletekben való részvétele mindenkor valamilyen együttműködés keretén belül valósul meg, amellyel közvetve vagy közvetlenül szavatolja az országunk és a Szövetség védelmét. A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája⁷ felsorolja azokat a kihívásokat, amelyek meghatározzák a feladatokat a biztonság megteremtése, megóvása érdekében. [10] A legfontosabb kihívásoknak a tárgyalt témához kapcsolódóan az úgynevezett globális kihívásokat tartjuk, amely csoportjába a terrorizmus, a

⁶ Tíz NATO nemzet és két Partnerség a Békéért (PfP: Partnership for Peace) programban résztvevő ország közreműködésével valósult meg a Stratégiai Légi Szállítási Képesség (SAC: Strategic Airlift Capability) 7 2073/2004 . (IV. 15.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról

tömegpusztító fegyverek elterjedése, az instabil régiók veszélyei, az illegális migráció, a gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai és a globális természeti- és civilizációs veszélyforrások állnak. Ezek megakadályozása és elterjedése érdekében mind a Szövetség, mind az ország olyan haderőt tart fenn, amely többnemzeti együttműködésben, hagyományos és aszimmetrikus hadviselés kereti között képes reagálni a kialakult helyzetre. A következőkben meg kell vizsgálni a Magyar Honvédség lehetséges feladatait, amely alaplokumentuma a már említett Magyar Köztársaság nemzeti katonai stratégiája és a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája.

5. A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATRENDSZERE A TÖBBNEMZETI MŰVELETEKNEK MEGFELELŐEN

A Magyar Honvédség alaprendeltetése az ország szuverenitásának és területének védelme. A NATO-hoz történő csatlakozásunkat követően – szövetségi megközelítésben – mindez a szövetség keretein belül valósul meg, az Észak-atlanti Szerződésben foglalt kollektív védelem értelmében. Természetesen a segítséget nyújtó szövetséges erők megérkezéséig a Magyar Honvédségnek képesnek kell lennie az önálló védelmi feladatok végrehajtására. Ennek megfelelően a légtérvédelem biztosítására kiemelt hangsúlyt kell fektetni, amely a NATO integrált légvédelmi rendszerének (NATINADS: NATO Integrated Air Defence Systems) támogatásában is megnyilvánul. A NATINADS egy olyan integrált rendszer, amely a Szövetség területének biztonságát szavatolja úgy, hogy felderíti, azonosítja, követi a légtérben megjelenő eszközöket, és szükség esetén megsemmisíti azokat.

Az V. cikkely szerinti műveletek mellett a NATO, így a Magyar Köztársaság is nagy hangsúlyt fektet az eddig tárgyalt válságreakáló műveletekben való részvételre, amely hozzájárul a nemzetközi béke és biztonság megteremtéséhez. A vállalt kötelezettségeknek megfelelően a Magyar Honvédség részt vesz különböző nemzetközi műveletekben, hozzájárulva a szövetséges küldetések ellátásához az arra kijelölt és felkészített katonai erők felajánlásával, amely nagymértékben elősegíti a terrorizmus elleni harc katonai feladatainak ellátását.

A Magyar Honvédség hadművelleti magasabb egysége, mint középszintű irányító-vezető szerve, az MH Összhaderőnemi Parancsnokság. Feladatait a HM Honvéd Vezérkar Főnök közvetlen irányítása alá tartozó szervezetekkel, a rendvédelmi szervekkel, a katasztrófavédelem erőivel, és a szövetséges erőkkel együttműködve hajtja végre.

A válságreakáló műveletek feladatait ellátni képes korszerű, a kor kihívásainak eleget tevő haderő megteremtése kizárólag a követelmények meghatározásával, a fejlesztések és felkészítések végrehajtásával valósítható meg, a feladatok folyamatos bővülésének nyomán követésével. Természetesen a feladatok határozzák meg a haderőfejlesztés irányát, de a fejlett technikai eszközökkel felszerelt és kiképzett katonai erők is meghatározzák azt, hogy milyen műveleteket képes ellátni. A már említett MH képességi ambíció szintje⁸ behatárolja a további kutatási és fejlesztési feladatok irányát. A végrehajtott többnemzeti műveletekben szerzett tapasztalatokat, és a feladatok meghatározását figyelembe véve a legjelentősebb kötelek a zászlóalj szintű erők, amelyek korszerű technikai eszközökkel és vezetéssel képesek: felügyelni nagyobb területeket, járőrözéseket végrehajtani, megfigyeléseket végezni, ellenőrzési pontokat „üzemeltetni”, információszerzési-, felderítési akciókat végrehajtani, és egyéb nem katonai jellegű feladatok katonai biztosítását ellátni.

A tapasztalatokból és a szakértők kutatási eredményeiből jól látható, hogy tágabb értelemben véve a fenyegetések és az azokat megszüntető feladatok, két fő tevékenység köré összpontosulnak, amelyek a következők: aszimmetrikus fenyegetésekre történő reakálás, hadászati szintű tömegpusztító fegyverek elterjedése és annak megakadályozása. A

⁸ Az ország határain kívül folytatott műveletekben egyidejűleg egy dandár méretű erő hat havi harci és egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) nem harci körülmények közötti alkalmazására; vagy egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) harci és egy zászlóalj méretű erő tartós (hat hónapon túli) nem harci jellegű tevékenységére.

többszempzeti műveletek mindkét tevékenységet felölelheti, ezért átfogó feladatellátásra alkalmas, moduláris felépítésű erők alkalmazása a mértékadó. A multinacionális missziók feladatai igen széleskörűek, amelyekben a Magyar Honvédség alegységei csak korlátozott létszámmal, speciális szakterületek ellátását képes felvállalni.

A válságreagáló műveletek széles skálájának minden területén nem képes helytállni a Magyar Honvédség, ezért szövetségi felajánlásokra csak a képességek meghatározását követően kerülhet sor. A korábban már ismertetett CRO feladatok pontosabb meghatározása alapján figyelembe kell venni a kialakult konfliktus intenzitását és annak kiterjedését. A katonai feladatok, amelyekben az MH alegységei részt vehetnek, a konfliktus kezdeti szakaszától a konfliktus felszámolásán keresztül egészen az újjáépítésig tarthatnak. Ezért a tevékenységek az embargók és szankciók bevezetésétől, a hagyományos értelemben vett hadműveletekig terjedhetnek, majd a nem háborús, de fokozott ellenséges tevékenységek jelenléte melletti újjáépítési feladatokig, civil szervek támogatásáig. Az MH ÖHD a következő műveleteket és tevékenységeket sorolja az egyéb, nem V. cikkely szerinti válságreagáló műveletek és feladatok közé:

- humanitárius segítségnyújtás támogatása;
- katasztrófa-elhárítás támogatása;
- kutatás és mentés;
- nem harcolók kimenekítésének támogatása;
- kivonási műveletek;
- katonai segítség/támogatás a civil hatóságok részére;
- szankciók és embargók alkalmazása.

Az eltérő típusokból arra a következtetésre jutottunk, hogy a műveleti feladatokra létrehozott és felkészített alegységek széleskörű alkalmazása igen fontos, ezért különös figyelmet kell fordítani a kontingensek „összeállítása”, megszervezése során a képességekre, kihívásokra. A parancsnok vezetés és irányítása érdekében a híradó és informatikai támogatás elengedhetetlen. A hagyományos híradó és informatikai eszközök, amelyek még igen nagy számban állnak a honvédség rendszerében, nem minden esetben alkalmasak a megújult igények és a parancsnok elvárásainak teljesítésére. Leszögezhető, hogy a hagyományos értelemben vett hadműveletekhez hasonlóan, a válságreagáló műveletek híradó és informatikai támogatása nélkülözhetetlen a tevékenységek sikeres végrehajtása során.

6. A VÁLSÁGREAGÁLÓ MŰVELETEK HÍRADÓ ÉS INFORMATIKAI TÁMOGATÁSÁNAK FOGALMA, CÉLJA ÉS HELYE A KATONAI MŰVELETEKBEN

Az előző alfejezetben rögzítettek alapján megállapítható, hogy a többszempzeti műveletek keretein belül végrehajtásra kerülő válságreagáló műveletek híradó és informatikai támogatása kiemelt szerepet kell, hogy betöltsön a kijelölt, megszervezett és létrehozott erők kiképzésében, felkészítésében, technikai eszközökkel való ellátásában és a feladat végrehajtásban egyaránt. Minden művelet parancsnoki vezetése érdekében létrehozott, telepített és üzemeltetett híradó- és informatikai rendszernek alkalmasnak kell lennie a meghatározott feladat ellátásának támogatására az információk továbbítása céljából. A folyamatos információcsere a csapatok vezetésének egyik alapvető és legfontosabb tényezője, amely időszakos kiesése is elkerülhetetlenül zavart okozhat. A folyamatos és megbízható összeköttetés nélkül az alegységek vezetése és irányítása nem lehetséges. Az alárendeltekkel, az előljárókkal és együttműködőkkel való szoros kapcsolattartás megköveteli a híradó- és informatikai erők és eszközök hozzáértő felhasználását. Megbízható híradás nélkül a parancsnokok és törzsek nem képesek az alárendeltek vezetni,

erőkifejtésüket a feladat végrehajtására irányítani. A kommunikáció biztosítása érdekében a szakállomány részére minden esetben meg kell határozni a pontos feladatokat, és részletes tervet kell készíteni, amely a változásokat rugalmasan kezelni. Ezek a megállapítások különösen igazak a missziós feladatok ellátására létrehozott erők vezetése esetén, amely több problémát, például szervezési nehézséget is felvet a kialakításra kerülő kommunikációs rendszer telepítése és üzemeltetése során.

A vezetés és irányítás megfelelő, minden oldalú támogatása nélkülözhetetlen a siker kivívásában. A vezetés és irányítást (C2: Command and Control) az alábbiak szerint fogalmazzuk meg az MH Összhaderőnemi Doktrína : „Vezetés és irányítás egymással szoros kapcsolatban lévő, de nem szinonim fogalmak. A vezetés jogi kategória, melynek gyakorlása egyszemélyi felelősséghez kötött. Az irányítás a parancsnok által gyakorolt jogkör, amely az alárendeltre átruházható. Ebben az esetben a parancsnok az irányítás kérdéseibe nem avatkozhat bele. A vezetés és irányítás rendszerét a parancsnok és a törzs alkalmazza a hadműveletek előkészítése és végrehajtása során.” [11]

A C2-nek megfelelően a mindenkor parancsnok, mint egyszemélyi vezető, és törzse részére olyan támogatást kell rendelkezésre bocsátani, amely minden esetben biztosítja a vezetés és irányítást. A híradó és informatikai támogatás a parancsnok vezetés és irányításának olyan támogatása, amely biztosítja az alárendelt vezetését annak folytonosságának fenntartásával. Az előző alfejezetben leírt lehetséges feladatok alapján meg kell határozni a nem háborús katonai műveletek válságreagáló műveleteinek híradó- és informatikai támogatását, mint tevékenységet. Ezek, és a katonai műveletek típusai alapján a nem háborús katonai műveletek híradása magába foglalja [12]:

- a béketámogató műveletek híradó és informatikai támogatását;
- egyéb humanitárius műveleteknek, katasztrófák felszámolásának, kutató-mentő feladatoknak, befogadó nemzeti támogatásnak híradó- és informatikai támogatását;
- információs-, információ védelmi-, légtér-ellenőrzési műveletek híradó és informatikai támogatását.

A nem háborús katonai műveletek híradó- és informatikai támogatása tartalmazza mindazon híradó és informatikai erőket és eszközöket, amelyek békeidőszakban és az esetleges válságok kezelése során alkalmazásra kerülnek.

A híradás és az informatika összefonódása, konvergenciája elkerülhetetlen és szükséges a korszerű csapatvezetés megvalósítása, a növekvő igények teljesítése érdekében. A híradás, mint a csapatvezetés alapvető eszköze az információk továbbításának biztosítására mára már nem teljes körű értelmezést ad a jelenlegi híradó és informatikai támogatásnak. A katonai informatika egyes megfogalmazások szerint a fegyveres erők eredményes működését biztosító informatikai rendszerek összessége.

A parancsnok a vezetés és irányítás támogatásának érdekében híradó- és informatikai rendszer kerül megszervezésre, telepítésre és üzemeltetésre. A C2CS tehát, a vezetés és irányítási kommunikációs (híradó) rendszer, amely a vezetés és irányításhoz szükséges információáramlást biztosítja. A rögzítettek alapján konstatálható, hogy a NATO-ban alkalmazott kifejezések közel azonos irányelveket mutatnak, de minden kifejezés az adott szakterületre vonatkozóan ad szűkebb értelmezést. Természetesen a szakirodalmak és más fejlett NATO hadseregek szakértői további megfogalmazásokat használnak a különböző képességű, de a híradó rendszereken alapuló rendszerek meghatározására. Ilyen a „vezetés, irányítás, kommunikáció, informatika, hírszerzés, megfigyelés, és felderítés” (C4ISR: Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance) kifejezés, amelyek sokkal specializáltabb, összetettebb technikai eszközöket és eljárásokat csoportosítanak az adott feladat végrehajtásának támogatása céljából. A fent leírtak alapján fontos kiemelni, hogy ezek a rendszerek nem téveszthetők össze a Magyar Honvédség által újonnan hadrendbe állított, folyamatos fejlesztéseken

végbemenő C2 rendszerével. A C2 rendszer egy komplex parancsnoki vezetés-irányítási rendszer, amely olyan információk gyűjtését, feldolgozását és tárolását hivatott kiszolgálni, mely a parancsnok döntéshozatalát könnyíti és gyorsítja meg a hadművelleti feladatok végrehajtása során.

A válságreagáló műveletek híradó- és informatikai rendszere tehát azon eljárások, technikai eszközök és az azokat telepítő, üzemeltető személyzet komplex rendszertechnikai összessége, amely a válságreagáló műveletekben résztvevő erők belső-, a szervezetek közötti-, a nemzeti (honi)- és a hadművelleti előjárók irányában biztosítja az információcserét és annak feldolgozását a többnemzeti jellegből adódó követelmények megteremtése érdekében.

Fontos alapelv, hogy a híradó- és informatikai rendszer kialakítása során figyelembe kell venni a vezetés egységét és folyamatosságát, a decentralizációt valamint az együttműködést. A továbbiakban a híradó- és informatikai rendszert az előzőekben leírtaknak megfelelően értelmezve alkalmazzuk, amely véleményünk szerint jól tükrözi mindazon informatikai és kommunikációs (híradó) rendszereket, amelyek a vezetés és irányítás támogatását képezik a missziós feladatok végrehajtása során.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Napjainkban a legnagyobb veszélyt a kisméretű fegyveres összecsapások jelentik, amelyek nem csupán a régió, de a világ biztonságát is nagymértékben befolyásolják. Ezen válságok rendezése korszerű szemléletet, és korszerű fegyverzettel, haditechnikai eszközökkel felszerelt erőket követel meg a NATO minden tagállamának haderejétől. A NATO megfogalmazása alapján a válságok kezelése érdekében összetett, többfunkciós válságreagáló műveletek kerülnek végrehajtásra, amelyek a kialakult konfliktus kezelésére, esetlegesen megelőzésére, azaz válságkezelésre irányulnak, katonai, civil és egyéb rendészeti erők és eszközök felsorakoztatásával.

A siker kivívásának alapvető eleme, hogy a determinált célokhoz hozzá kell rendelni a válságreagáló erők képességeit. A washingtoni szerződés és a NATO-csúcsértekezlet meghatározta azokat a főbb irányelveket, amelyek biztosítják a sikeres missziós tevékenységeket. A legalapvetőbb képességek mellett – mint a mobilitás, rugalmasság, telepíthetőség – a fő hangsúly a korszerű infokommunikációs eszközökkel támogatott vezetésen van. A NATO és a nemzeti fejlesztéseknek ezen elvárásoknak kell megfelelnie, amelyek természetesen a művelési tapasztalatok alapján folyamatosan bővülnek, pontosításra kerülnek. Ezért a folyamatosan megjelenő új kihívásokra történő gyors és hatékony reagálás érdekében képesnek kell lenni felismerni és meghatározni az irányelveket, eszközöket, amelyek alkalmazásával elérhetőek a kitűzött célok. Mindezek mellett a magas fokú együttműködő képesség – technikai és személyi – elengedhetetlen eleme a többnemzeti műveletek sikerének.

A vállalt kötelezettségeknek megfelelően a Magyar Honvédség részt vesz különböző nemzetközi műveletekben. Hozzájárul a szövetséges küldetések ellátásához az arra kijelölt és felkészített katonai erők felajánlásával, elősegítve a terrorizmus elleni harc katonai feladatainak ellátását. Ezek elérése érdekében folyamatos fejlesztések kerülnek végrehajtásra, amelyek a válságreagáló műveletekben szolgálatot teljesítő alegységek védelmét, és a sokrétű feladatok ellátását biztosítja. Az alegység folyamatos vezetése érdekében olyan híradó- és informatikai rendszert kell létrehozni, amely támogatja a parancsnoki vezetés a műveletek teljes spektrumában, biztosítja az információcserét, azok feldolgozását és esetleges tárolását a művelet végrehajtásának időtartamában. A többnemzeti műveletek során megtervezésre, megszervezésre, telepítésre és üzemeltetésre kerülő híradó- és informatikai rendszer számos követelményeknek kell, hogy megfeleljen, amelyeket elsősorban a missziós tevékenységet ellátó erők képességei határoznak meg.

A közleménnyel kapcsolatos következtetéseink alapján megállapítható, hogy a nemzetközi műveletek sikeres végrehajtása érdekében szövetségi és nemzeti szinten egyaránt meg kell határozni mindazon képességeket, amelyek szavatolják az összetett feladatrendszer eredményes ellátást a hadművelleti területen.

A nemzetközi- és hazai missziós tapasztalatok alapján megállapítható, hogy kisméretű, többfunkciós képességekkel rendelkező, korszerű haditechnikai eszközökkel felszerelt, civil képességek kiegészített katonai erőket kell létrehozni, melyek a kor követelményeinek megfelelően – az elvárásokhoz igazítva – viszonylag kis anyagi ráfordítással továbbfejleszthetők, és a jellegükből adódóan képesek a konfliktusok felszámolására és hazai alkalmazásra egyaránt.

A legfontosabb képességek közé tartozik a gyors bevetetőség, a moduláris felépítés, expedíciós képesség, rugalmasság és a mindezt támogató, korszerű híradó- és informatikai rendszerrel való kiegészítés.

A modern híradó és informatikai eszközökkel megszervezett híradó- és informatikai rendszer támogatja a parancsnok és törzse részére a vezetést, amely a széleskörű információcserét és információfeldolgozást lehetővé téve elősegíti a siker kivívását. Ezen rendszerek kiemelt jellemzője kell, hogy legyen a nemzetközi együttműködő képesség, amely a többnemzeti jellegből adódóan releváns.

A válságreagáló műveletek híradó- és informatikai rendszere azon eljárások, technikai eszközök és az azokat telepítő, üzemeltető személyzet komplex rendszertechnikai összessége, amely a válságreagáló műveletekben résztvevő erők belső-, a szervezetek közötti-, a nemzeti (honi)- és a hadművelési eljárások irányában biztosítja az információcserét és annak feldolgozását, a többnemzeti jellegből adódó követelmények megteremtése érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Resperger István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során (doktori PhD értekezés) Budapest, 2001 p.: 34.
- [2] Kőszegvári Tibor: A válságkezelés aktuális problémái, ZMKA Közlemények, 1994, 202. szám; p.217.
- [3] Deák János: Napjaink és a jövő háborúja, Hadtudomány a Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata XV. évfolyam 1. szám (2005. március) (ISSN: 1215-4121)
- [4] Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrina 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium kiadványa, 2010; p.: 27-28.
- [5] Rábai Zsolt: Viták az új stratégiai koncepció körül, A NATO formálódó új stratégiai koncepciója és Magyarország; Konferencia előadás 2010. március 25.; ZMNE Budapest
- [6] Bencze Balázs–Hegedüs Zoltán–Kolossa Sándor–Padányi József–Praveczi Zoltán–Szternák György: A Válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, Egyetemi jegyzet; ZMNE Budapest 2004; p.: 66.
- [7] Sticz László – Csák Zoltán: Az expedíciós képesség és műveletek tartalmi elemeinek vizsgálata, <http://www.hm.gov.hu/files/9/9988/03.pdf> (letöltve: 2008.10.18.)
- [8] 51/2007. (VI. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól, Magyar Közlöny a Magyar Köztársaság hivatalos lapja; 69. szám; 2007. június 6.; p.: 4901

- [9] Szenes Zoltán: Politikai viták – lehetséges katonai következmények, A NATO formálódó új stratégiai koncepciója és Magyarország; Konferencia előadás 2010. március 25.; ZMNE Budapest
- [10] Négyesi Imre: CHANGING ROLE OF THE INTERNET IN THE LIGHT OF AN INTERNATIONAL CONFERENCE (Az internet szerepének változása egy nemzetközi értekezlet tükrében) (Hadmérnök on-line, III. évfolyam (2008) 3. szám, 147-153. oldal)
- [11] Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrina 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium kiadványa, 2010; p.: 52.
- [12] Négyesi Imre: Az Információ szerepe a Katonai-Vezetői Információs Rendszerekben (Hadtudományi szemle on-line, II. évfolyam (2009) 1. szám, 119-125. oldal)